

Principi Titove strategije oružane borbe u narodnooslobodilačkom ratu

Vojna strategija našeg oslobodilačkog rata, isticao je drug Tito, mogla se izgrađivati jedino na osnovi revolucionarne političke linije CK KPJ. Drugim rečima, strategija NOR-a bila je u suštini strategija Partije. To u istoj meri važi i za oružanu borbu. Opređljujući se istovremeno za narodnooslobodilački rat i revoluciju, rukovodstvo KPJ i drug Tito bili su svesni činjenice da odmah treba utvrditi i takve osnovne strategijske principe koji će omogućiti, pre svega, uspešno prerastanje oružanih ustanaka u celovit, jedinstven narodnooslobodilački rat naroda i narodnosti Jugoslavije, u kome ćemo postupnom promenom odnosa snaga obezbediti njegov pobedonosni završetak. Razumljivo je da je broj takvih fundamentalnih principa odgovarao našim uslovima i izražavao specifičnost našeg NOR-a. S druge strane, bilo je jasno da nijedan od tih principa ne može imati obeležja apsolutne nepromenljivosti, utoliko više što je razvoj ustanka i NOR-a u celini bio uslovljen konkretnim okolnostima svake pojedine oblasti i kraja. Ali, pored tih specifičnosti postojalo je jedinstveno gledanje na fundamentalna pitanja rata i oružane borbe, što je omogućavalo usklađeno dejstvo svih snaga. To je bilo ono, nazovimo ga strategijsko jezgro, koje je bilo zajedničko za sve. Što je još važnije — naš NOR nije počeo ni po kakvoj unapred razrađenoj strategijskoj šemi stvorenoj u kabinetima ili izvan zemlje, već se postepeno razgarao u vatri borbe protiv okupatora i njegovih pomagača, u skladu sa konkretnim uslovima određenog dela teritorije i određenog perioda rata na bazi vizije koju su stvorili Partija i Tito.

Zbog toga smo i u primeni utvrđenih strategijskih principa bili krajnje elastični, prilagođavajući opšte stavove i direktive druga Tita

i Vrhovnog štaba objektivnim i subjektivnim uslovima određene teritorije. Neopterećen dogmama klasične vojne nauke, istorijskim šablonima bilo koje vrste, naš starešinski kadar je gotovo u svim situacijama umeo da pronalazi ona rešenja u realizovanju strategijskih principa koja su davala najbolje rezultate. Zahvaljujući tome, u vatri NOR-a i revolucije postupno se radala i jačala armija novog tipa, koja je u svojoj biti predstavljala novi istorijski kvalitet. Idejni i akcioni tvorci te nove armije bili su Partija i drug Tito, u osloncu na široku inicijativu hiljada boraca i starešina koji su kroz borbu učili i stvarno se osposobljavali za svoje dužnosti...

Cela Jugoslavija aktivno ratište. Drug Tito već u prvim brojevima »Biltena« ističe princip naše strategije, opredeljen političkim ciljevima NOR-a i revolucije sa jedne, i vojnim razlozima, sa druge strane. Obe komponente su se međusobno prožimale i činile nerazdvojnu celinu.

Za Titov koncept strategije NOR-a osnovni činilac rata bili su svi radni ljudi, narodi i narodnosti Jugoslavije, a oružane snage predstavljale su samo njihov naoružani deo. Otuda stalna orijentacija KPJ na pridobijanje širokih narodnih masa da prihvate ciljeve NOR-a i revolucije, i da ti ciljevi postanu njihova svojina. U meri u kojoj je to više, dublje i sadržajnije ostvarivano, NOR se širio sve brže, potencijali su uvećavani, a oružane snage jačale. Vojni razlozi za isticanje ovog principa u prvi red vrednosti proizilazili su iz strategijskog koncepta vođenja oružane borbe u NOR-u. Drug Tito je to ovako formulisao: »Pošto je naša vojna strategija imala za konačan cilj istjerivanje svih okupatora iz zemlje i pobjedu nad kvislinzima, predviđeno je da operacijski prostor bude čitava Jugoslavija, kako bi se što više razvukle neprijateljske snage i taktikom brzih manevara i iznenadnih napada na najslabija mjesta nanijeli neprijatelju što veći gubici«.

Doslednom primenom ovog principa neprijatelju je bilo onemogućeno da na relativno malom prostoru, u jednoj ili nekoliko odlučujućih bitaka, porazi naše oružane snage, što je u nekoliko navrata i pokušao. S druge strane, razvlačenjem neprijateljskih snaga po celom jugoslovenskom ratištu stvarani su povoljni preduslovi za realizovanje svih ostalih principa naše strategije, pre svega za održavanje permanentne ofanzivnosti i strategijske inicijative u svojim rukama, dok je neprijatelju od samog početka NOR-a nametnuta strategijska defanziva. Pored toga, dizanjem ustanka, pokretanjem masa u borbu i angažovanjem naših oružanih snaga na celom jugoslovenskom prostoru, rešavana su i egzistencijalna pitanja naše oružane

sile — ishrana, snabdevanje i zbrinjavanje. Osim toga, od posebnog je značaja bila i činjenica što je u takvim uslovima ostvarivana čvršća veza između naroda i boraca, čime je obezbeđivana popuna novim borcima, a dolazile su do izražaja i ostale prednosti zbog boljeg poznavanja zemljišta. Istovremeno je aktivnošću naših oružanih snaga vršena zaštita naroda, sprečavano i otežavano okupatoru i kvislinzima da mobilišu živu silu za svoje oružane formacije ili da je odvede na prisilan rad.

Pošto neprijatelj objektivno nije bio u mogućnosti da posedne i kontroliše celu teritoriju Jugoslavije, pokušao je da u početnom periodu rata zadrži pod svojom kontrolom gradove, važnije komunikacije i značajnije izvore dobara...

Usmeravanje strategijskog težišta na vangradska područja nije značilo odricanje od borbe u gradovima i za njih. Naprotiv, u gradovima su se izvodile diverzije, sabotaže, organizovala obaveštajna služba, a bitka za njih iz dana u dan popimala sve šire razmere. Razlozi tome su višestruki: gradovi su kroz ceo rat bili izvor novih kadrova i boraca, iz njih je neprekidno pristizao sanitetski materijal, u njima su radile ilegalne štamparije, prikupljana odeća, obuća i tehnička sredstva za jedinice NOV i POJ, jednom rečju — gradovi su predstavljali značajnu političku i materijalnu bazu borbe. Osim toga, dejstvom NOV i POJ po objektima i komunikacijama u širim prigradskim zonama gradovi su bili izloženi određenom stepenu blokade, što je imalo bitnog odraza na aktivnost okupatora i kvislinga, kako u gradovima tako i u vangradskim područjima koja im gravitiraju. Istovremeno se oko gradova i u njima vodila neprekidna politička borba, a primenjivani su i najraznovrsniji oblici oružane borbe i otpora...

U početnom periodu NOR-a, kada je jedini i osnovni oblik oružane borbe bilo partizansko ratovanje, partizanski odredi su dejstvovali uglavnom po objektima na komunikacijama, sedištim seoskih opština i srezova, odnosno manjim neprijateljskim garnizonima, naročito na onim pravcima i u onim područjima gde su ti objekti predstavljali najosetljivije karike u lancu okupacije i saobraćajnoj mreži između velikih gradova, industrijskih rejona i energetske izvora od posebnog značaja za neprijatelja.

U vezi s tim general armije Nikola Ljubičić piše: »Za Tita je težište vojnostrategijskih dejstava u početku rata, pa i kasnije, jer je ocjenio da će rat dugo trajati, sve dok odnos u oružanim snagama nije prevagnuo u korist narodnooslobodilačke vojske, bilo na širokim vangradskim područjima i na saobraćajnicama koje su povezivale gradove, osobito na onima što su spajale industrijska, energetska i

saobraćajna središta značajna za neprijatelja«. U središnjem periodu rata, kada su naše oružane snage znatno narasle i pošto su se od njih mogle formirati i operativne grupacije, strategijsko težište je prostorno usmeravano na veće neprijateljske garnizone, na presecanje većeg broja značajnijih komunikacija, na sprečavanje neprijatelja da eksploatiše naša privredna bogatstva i na stvaranje većih slobodnih teritorija u svim krajevima Jugoslavije. Konačno, u završnim operacijama strategijsko težište je takođe bilo na kombinovanom obliku oružane borbe, ali uz naglašena dejstva u zahvatu fronta, prostorno usmerena na odsecanje, okruženje i uništenje neprijateljskih snaga u zapadnim predelima naše zemlje. . .

Neprijatelj je u početnom, pa i kasnijem periodu NOR-a nastojao da po svaku cenu uguši ustanak, uništi naše oružane snage, likvidira slobodne teritorije i sprovede pasifikaciju na ratištu. Pri tome on se, osim borbe protiv jedinica NOV i POJ, služio i svirepim terorom, masovnim streljanjem stanovništva, spaljivanjem kuća i imovine u čitavim predelima, odvođenjem stanovništva u logore i drugim represalijama. U takvim uslovima kod nekih lokalnih rukovodstava u pojedinim krajevima Jugoslavije pojavljivale su se težnje za odbranom slobodnih teritorija po svaku cenu, što je imalo za posledicu primenu frontalnih borbi. Pri nepovoljnom odnosu oružanih snaga, kakav je tada bio, to bi neminovno vodilo u poraz. Zbog toga u pismu Operativnom štabu za Bosansku krajinu drug Tito upozorava: »Držite se partizanskog načina ratovanja, izbegavajući krute frontove. Kvarenje komunikacija, uništavanje transporta, zasjede, iznenadni prepadi, daju najviše uspeha, a pri tome trpimo manje gubitke. Mrtve blokade oko varoši nisu pogodne. Oko tih varoši redovno borbe poprime frontalni karakter. Neprijatelju se ne dozvoljava da se udalji od varoši, pa se ne može dobiti nikakav plijen. Oko takvih varoši neprijatelj ima dobra uporišta, pa nam vatrom nanosi i velike gubitke« . . .

U završnom periodu NOR-a došao je više do izražaja frontalni oblik oružane borbe, ali smo i tada nastojali i uspeli da operacije u zahvatu fronta budu povezane sa dejstvima naših snaga iza linije dodira na frontu, tj. u pozadini neprijateljskog rasporeda.

Racionalnost i celishodnost upotrebe snaga u NOR-u ogledale su se, pre svega, u stepenu uspeha kojim su postizani ciljevi oružane borbe u celini, pojedinim periodima rata, svakoj operaciji i u pojedinačnoj akciji. Kao što je poznato, svi ovi ciljevi imali su i političku i vojnu dimenziju, a u nekim slučajevima pojedine akcije, pa i operacije većeg obima, bile su uslovljene i potrebama snabdevanja oružanih snaga.

Politički razlozi uslovljavali su i opravdavali ne samo način već i obim vojnog angažovanja. Zbog toga je i strategijsko-operativno težište glavnine oružanih snaga bilo usmeravano i prenošeno u ona područja Jugoslavije u kojima su snage okupatora i kvislinga imale ili mogle da ostvare značajniji uticaj. Prodorom u ta područja i razbijanjem okupatorskih i kvislinških oružanih formacija i političkih struktura stvarani su uslovi za političku mobilizaciju naroda, formiranje i naoružavanje novih jedinica NOV i POJ, uspostavljanje organa narodne vlasti, snabdevanje municijom, naoružanjem i opremom iz ratnog plena i intendantskim potrebama od mesnog stanovništva i dr. Iz ovakvog prožimanja političkih, vojnih i ekonomskih ciljeva u oružanoj borbi proizilazili su i kriterijumi koji su bitno uticali na osmišljavanje dejstava i donošenje odluke o angažovanju snaga. Porazi neprijatelja na bojnopolju izvojevani veštom upotrebom snaga uz što manje sopstvene gubitke bili su jedno od osnovnih merila naše vojne moći i naše sposobnosti da ovladamo prostorom i stvorimo preduslove za realizovanje političkih i ekonomskih ciljeva. To pravilo vredelo je i za procenjivanje kvaliteta komandnog kadra; one starešine koje nisu vodile dovoljno računa o ljudima ili su neracionalno trošile raspoloživu živu silu, po pravilu su smenjivane sa rukovodećih položaja...

U narodnooslobodilačkom ratu u Jugoslaviji ofanzivnost je imala obeležje integralnog principa za oružanu borbu u celini. Ta težnja ka integralnoj primeni principa ofanzivnosti na svim nivoima (strategijskom, operativnom, taktičkom) proizilazila je, pre svega, iz potrebe za slobodom akcije i manevra naših oružanih snaga u datim vremen-skim i prostornim uslovima, i zato ima obeležja jedne od bitnih determinanti u nametanju sopstvenih oblika oružane borbe, načina borbenih dejstava i ispoljavanja i očuvanja inicijative, uz istovremenu maksimalnu aktivnost u napadima i odbrambenim dejstvima. Tako visok stepen aktivnosti naših oružanih snaga u toku NOR-a bio je moguć zahvaljujući, pre svega, primeni adekvatnih oblika oružane borbe i čvrstom osloncu na narod iz kojeg je izrastala oružana sila...

Za suštinsko poimanje primene principa ofanzivnosti treba imati u vidu i činjenicu da smo napadali i onda kada smo izvodili odbranu. Kada smo na nekim delovima ratišta bili u odbrani, povećavan je stepen ofanzivnosti u ostalim krajevima. To su pokazale operacije u tzv. neprijateljskim ofanzivama, a naročito u toku četvrtе, pete, šeste i sedme. Prema tome, naša odbrambena dejstva bila su tako izvođena da se, gledana u strategijskim razmerama, mogu smatrati aktivnim u punom smislu te reči.

U početnom i središnjem periodu NOR-a naše jedinice su, kao što je prethodno već naglašeno, izbegavale frontalne borbe, ali su istovremeno maksimalno primenjivale napade iz pozadine i na bokove, kombinujući ih sa zasedama i drugim oblicima manevra, da bi se udar izvršio na drugom, za neprijatelja neočekivanom ili manje očekivanom mestu. Prirodno, nisu svi manevri bili plod naših zamisli, mnogi su izvedeni i pod pritiskom neprijatelja, ali ono što treba imati u vidu kao njihov zajednički imenitelj jeste činjenica da je na realizaciju svakog manevra uticalo mnoštvo faktora, pre svega političkih. Prilikom upućivanja brigada i divizija iz jednog područja u drugo uvek se morao ostaviti deo snaga i na terenu sa kojeg se polazi u akciju kako bi se obezbedila njegova kontrola i sprečilo neprijatelju da vrši odmazde nad narodom, razrada ekonomske i druge objekte i ostvaruje politički uticaj. Od izuzetnog značaja bili su i postupci naših snaga koje neprijatelj nije očekivao. Takvi su, na primer, bili: marš grupe brigada u Bosansku krajinu, rušenje mosta na Neretvi u četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi, prodor jedinica Četvrte armije prema Trstu u završnim operacijama itd. . .

Dosledna primena manevra uslovila je i veoma fleksibilan odnos prema slobodnim teritorijama. S druge strane, slobodne teritorije su omogućavale našim snagama manevar po unutrašnjim pravcima i, po pravilu, blagovremen proboj iz okruženja kad god je neprijatelj pokušao da, sa šire osnovice, stezanjem obruča uništi okružene delove naših snaga.

Analitičkih procena borbenih dejstava naših jedinica u početnom i središnjem periodu NOR-a pokazuje da smo maksimalnom primenom manevra ne samo nadoknađivali inferiornost u broju naoružane žive sile i naoružanja već i ubrzavali procese oružane borbe i »razgarali vatru revolucije«. Tako visok intenzitet oružane borbe valorizovao se kao uvećanje borbene moći svake naše jedinice, a time i oružanih snaga u celini. U tome zapravo i jeste suštinski značaj i snaga manevra kao strategijskog principa, sve dok nismo postali brojno jači od neprijatelja, kada smo počeli primenjivati u osnovi iste a po obliku slične manevre u zahvatu fronta kao i savezničke snage u Italiji i Mađarskoj, između kojih se u jedinstven front uklapalo jugoslovensko ratište. . .

Okupator nije računao na sve ono čime je bio suočen u Jugoslaviji nakon kratkotrajnog aprilskog rata. Za njega je to bilo prvo iznenađenje strategijskog nivoa. Pre svega, bio je iznenađen samim činom ustanka, zatim razmerama njegovih žarišta, masovnim učešćem stanovništva u ustanku i mnoštvom drugih pojava koje su se — kao njihove posledice — počele javljati na tlu Jugoslavije. Drugo

veliko iznenađenje za okupatora bilo je prerastanje ustanka u opštenarodni rat, što je bila jedinstvena pojava u okupiranoj Evropi. Iako na vrhuncu svoje moći, okupator se — svirepo se obračunavajući sa golorukim stanovništvom — odjedanput suočio sa nepredvidivim problemom — žilavošću i vitalnošću protivnika, koji je uz to oblikom oružane borbe unapred nagoveštavao preimućstva svog strategijskog koncepta.

Dakle, KPJ je, suprotno očekivanju okupatora i kvislinga, smelo pozvala sve narode i narodnosti Jugoslavije na ustanak, orijentišući se na dugotrajan opštenarodni, oslobodilački i revolucionarni rat, čiji strategijski koncept, principe i oblike oružane borbe okupator i kvislinzi nisu mogli da shvate. A za jedan duži, i uz to najteži period (od sredine 1943. godine), to nisu shvatili ni suštinski prihvatili ni naši saveznici. U tom i takvom Titovom strategijskom konceptu i leže koreni svih onih raznovrsnih aspekata iznenađenja na strategijskom, operativnom i taktičkom nivou koje ni okupator ni kvislinzi u nametnutim tokovima i procesima oružane borbe nisu objektivno mogli da izbegnu, bez obzira na to što su raspolagali relativno tačnim podacima o veličini, sastavu i zonama dejstva naših oružanih snaga u svim krajevima Jugoslavije kroz ceo tok rata. . .

Sprovođenje principa inicijativnosti u NOR-u zasnivalo se, pre svega, na jedinstvu misli i akcije, koje su prožimale naš sistem rukovođenja i komandovanja i celokupni starešinski kadar. Osnovu svega predstavljalo je idejno jedinstvo, koje je obezbeđivala KPJ svojim delovanjem, organizacionim oblicima i metodama rada, kao i često upućivanje delegata CK KPJ i Vrhovnog štaba u pojedina područja, regije, na veće partijske skupove i vojna savetovanja, u štabove jedinica i sl. Unutrašnju koheziju u sistemu rukovođenja i komandovanja i sprovođenju linije KPJ ostvarivale su partijske i skojevske organizacije i njihova rukovodstva u jedinicama i štabovima, ali to nikada nije dovodilo u pitanje samostalnost komandi i njihovu punu odgovornost za uspeh planiranih akcija.

Da bi inicijativa svih boraca, starešina i štabova maksimalno mogla doći do izražaja, sistem rukovođenja i komandovanja u NOR-u morao je biti tako postavljen da stvara najšire mogućnosti za realizovanje tog principa. Upravo zbog toga *jedinstveno opšte rukovođenje i široka decentralizacija* komandovanja bilo je bitno obeležje tog principa. Centralizam u komandovanju krupnijim vojnim formacijama primenjivan je samo u onim situacijama u kojima je vrhovni komandant, drug Tito, lično određivao borbene zadatke pojedinim brigadama, bataljonima, pa katkada i nekim četama u sastavu Operativne grupe, koja je bila pod neposrednim rukovodstvom VŠ.

Kada danas posmatramo osnovne principe naše strategije oružane borbe u NOR-u, i to ne pojedinačno već u njihovoj međusobnoj interakciji, vidimo ih kao karakteristična obeležja celovitog koncepta, koji je svojom superiornošću nad strategijom neprijatelja omogućio našim oružanim snagama da nametnu sopstvenu volju neprijatelju, odnosno sopstvene oblike oružane borbe. . .

U početnom periodu NOR-a neprijatelj je ocenio da okupaciju Jugoslavije može ostvariti svojim i kvislinškim posadnim snagama u gradovima, saobraćajnim čvorištima i značajnijim objektima na komunikacijama, kao i snagama za obezbeđenje industrijskih i drugih objekata od posebnog privrednog značaja. Takođe je smatrao da će primenom kaznenih ekspedicija moći da sprovede »pacifikaciju« stonovništva i da će našim oružanim snagama moći da nametne odlučujuće frontalne borbe, u kojima bi, koristeći se svojom brojnom i tehničkom nadmoćnošću, mogao relativno brzo da ih porazi. Ovakvom konceptu okupatora Tito je suprotstavio partizanski oblik oružane borbe kao predominantan u prvim godinama rata. Njegovom doslednom primenom naše oružane snage su uspele da izbegnu i odlože odlučujuće strategijsko rešenje, a istovremeno nanesu teške gubitke okupatoru i domaćim kvislinzima. . .

(»Vojno delo« br. 4/79)